

Naujieji dekoratyvinių augalų genčių vardai

ALBINA AUKSORIŪTĖ

Lietuvių kalbos institutas

ESMINIAI ŽODŽIAI: dekoratyvinio augalo genties vardas, naujadaras, priesagų vediniai, galūnių vediniai, dūriniai, skoliniai

ĮVADAS

Lietuviški botanikos terminai ir nomenklatūriniai pavadinimai pradėti kurti, terminografiškai tvarkyti ir klasifikuoti anksčiausiai iš visų kitų mokslo sričių. Pirmųjų lietuviškų rankraštinų botanikos terminų ir augalų vardų žodynų autorius žemaitis Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849) ir laikytinas sistemingo šios srities terminijos tvarkymo pradininku. 1821 m. J. A. Pabrėža parašė dvikalbį lotynų–žemaičių kalbų botanikos žodyną *Dictionarium Botanicum Latino Samogiticum*, kuriame pateikė 860 augalų vardų, 1834 m. – 505 puslapių dvikalbį abėcėlinį lietuvių–lotynų kalbų augalų morfologijos terminų sąrašą *Sryje Balsenyyny*. Patį svarbiausią savo mokslo darbą *Tayslós augumyynis*¹, kuriame išsamiai aprašyta visa Žemaitijos flora, J. A. Pabrėža baigė rašyti 1843 m. Rankraštį sudaro dvi dalys, pirmoje nurodoma literatūra, aptariama augalų sandara, pateikiami ir paaiškinami augalų morfologijos terminai. Antroje 980 puslapių dalyje duodama augalų sistematika, joje aprašoma 643 žiedinių augalų ir 150 sporiinių augalų ir grybų genčių. J. A. Pabrėža šiame darbe, be lietuviškų ir lotyniškų, dar pateikia latviškų, vokiškų ir lenkiškų augalų vardų. 1900 m. Amerikoje buvo išspausdinta dalis šio J. A. Pabrėžos rankraščio, pavadinto *Botanika arba Taislius auguminis*.

Minėtinas kito žemaičio Lauryno Ivinskio (1810–1881) rankraštis – dviejų dalių mokslinis veikalas *Prigimtūmėnė, turentė sawieje dalijkus žemies, žoliun ir giwunun su parodimu anun wartojimo* (toliau – *Prigimtūmenė*),

¹ Dėl rankraščio pavadinimo užrašymo klaidos žr. Subačius 1996: 106. Šio J. A. Pabrėžos rankraščio perraša pradėta skelbti 2009-aisiais (Jurgis Ambraziejus Pabrėža. *Taislius auguminis, I–223*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2009), 2014 m. Rita Šepetytė paskelbė didžiąją rankraščio dalį – 224–776 p. (Jurgis Ambraziejus Pabrėža. *Taislius auguminis, 224–776*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014).

parašytas apie 1870 metus. Pirmoje dalyje *Žemėmina* aprašyti įvairūs mineralogijos dalykai, o antra dalis *Žolėmina* – tai jo sudarytas sisteminis grybų ir augalų vardynas, kuriame pateikta 218 šeimų ir per 2520 genčių lietuviškų pavadinimų. L. Ivinskis greta lietuviškų vardų duoda atitikmenų lotynų, labai dažnai lenkų ir kai kada vokiečių kalbomis².

Pirmas Lietuvoje spausdintas terminų žodynas – Povilo Matulionio augalų vardynas *Žolynas. Dalys II. Lietuvos augalų žodynas ir augalų taisyklės*, 1906 m. išspausdintas Vilniuje. *Žolyne* yra apie 3000 lietuviškų Lietuvoje augančių augalų vardų, dauguma jų surinkta iš spausdintų ir rankraštinų šaltinių, kurių sąrašą P. Matulionis įdėjo pratarmėje. Tiek prie lietuviškų augalų genčių, tiek prie rūšių vardų dažniausiai yra šaltinių autorių santrumpa. Pirmoje *Žolyno* dalyje yra dvi rodyklės: *Rodikle sulyg lotiniško abecyno* ir *Rodikle sulyg lietuviško abecyno*, pirmoje dalyje – augalų lotyniškų vardų ir jų atitikmenų lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis, o antroje – augalų lietuviškų vardų ir jų atitikmenų lotynų kalba. Antra *Žolyno* dalis pavadinta *Augalų taisyklės sulyg istoriškai-gamtiškosios tvarkos*, kurioje duodama žodyne aprašomų augalų sistema.

Geriausiu iki 1940 metų išleistu terminų žodynu laikomas *Lietuviškas botanikos žodynas* (1938 m., 598 p.), kurį sudarė Botanikos žodyno komisija, vadovaujama doc. Liudo Vailionio, o jį redagavo dr. Jonas Dagsys. Žodyne pateikta apie 3300 terminų lotynų, lietuvių, vokiečių, rusų, lenkų ir latvių kalbomis su lietuviškais gyvosios kalbos ir raštų sinonimais ir variantais, duodamas lietuvių–lotynų kalbų vardynas, lotyniškų būdvardinių rūšių vardų žodynėlis.

1959 m. pasirodė pirmasis didžiausio botanikų darbo *Lietuvos TSR flora* (toliau – *Lietuvos flora*) tomas, o paskutinis šešiatomio veikalo tomas išleistas 1980 m. Šešiuose šio darbo tomuose aprašytos 129 šeimos, 724 gentys ir 2153 rūšys. Kiekviena *Lietuvos floroje* aprašyta rūšis turi lotynišką, lietuvišką ir rusišką pavadinimą, prie pagrindinio rūšies pavadinimo pateikiama ir sinonimų. Rengiant minėtą šešiatomį nuveiktas didžiulis terminologinis darbas, sunorminti į šį leidinį įtraukti augalų vardai.

Augalų vardų norminimo ir tvarkybos darbas toliau tęstas ir išspausdinus *Lietuvos florą*. 1998 m. pasirodė *Botanikos vardų žodynas* su Botanikos žodyno komisijos apsvarstytais augalų vardais.

² Apie šį L. Ivinskio rankraštį plačiau žr. Auksoriūtė 1998: 102–110; Auksoriūtė 2004: 127–149; Auksoriūtė A. 2008: 132–141.

Nuo 2002 m. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (toliau – VLKK) Terminologijos pakomisė kartu su botanikais³ svarsto dėl lotyniškos sistematikos pokyčių lietuviškų augalų vardų pasikeitimus ir suteikia lietuviškus vardus augalams, kurie lietuviškų vardų dar neturėjo, dažniausiai tai tik dabar į Lietuvą atvežami augalai. VLKK parengė ir išleido devynias Terminologijos pakomisėje apsvartytų augalų sąrašų knygeles (plačiau žr. <http://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/terminija/kalbos-komisijos-terminijos-leidiniai>), be to, leidžia rekomendacijas, kuriose skelbia naujausius apsvartytų augalų vardų sąrašus (žr. <http://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/terminija/apie-skyriu-terminija>), dauguma jų įdėta ir į Lietuvos Respublikos terminų banką.

Pirmoji VLKK rekomendacija „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų“ paskelbta 2012 m. gruodžio mėn. 20 d., septintoji jos dalis – 2014 m. spalio mėn. 9 d.

Apie trečdalis Žemėje augančių induočių augalų rūšių yra dekoratyviniai: puošia mūsų aplinką, namus, buitį. Daug tokių augalų rūšių savaime auga arba yra auginamos Lietuvoje. Ypač jų pagausėjo atsivėrus sienoms, labiau bendradarbiaujant su užsienio, ypač Vakarų Europos šalimis. Į mūsų šalį plūstelėjo anksčiau mažai žinotų augalų rūšių (Kiselienė, Grigienė, Grigas 2007:6).

Nagrinėjimo objektas – 417 naujų augalų genčių vardų, pateiktų VLKK rekomendacijoje „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų“. Straipsnio tikslas – sinchroniškai terminologijos ir žodžių darybos atžvilgiu išnagrinėti naujus dekoratyvinių augalų genčių vardus, nustatyti jų kūrimo ir naujadarų darybos būdus, palyginti dabartinių augalų genčių vardų ir *Lietuvos floros* augalų genčių vardų darybos būdus.

1985 m. terminologas Kazimieras Gaivenis *Lietuvių kalbotyros klausimuose*⁴ išspausdino straipsnį „Lietuvos augalų genčių ir rūšių pavadinimai“;

³ Straipsnyje nagrinėjamus augalų vardus apsvartė Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Terminologijos pakomisė: dr. Zigmantas Gudžinskas (sąrašų rengėjas ir daugelio naujadarų autorius), dr. Valerijus Rašomavičius (Gamtos tyrimų centro Botanikos institutas), prof. habil. dr. Jonas Remigijus Naujalis (Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakultetas), dr. Živilė Lazdauskaitė (Gamtos tyrimų centro Botanikos institutas), dr. Albina Auksoriūtė, doc. dr. Stasys Keinys, Solvita Labanauskienė, dr. Palmira Zemlevičiūtė (Lietuvių kalbos institutas), Audra Ivanauskienė, Gita Kazlauskaitė, Aušra Marcinkevičienė, dr. Alvydas Umbrasas (Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sekretoriatas). Dėkoju A. Marcinkevičienei už pagalbą renkant medžiagą ir dr. Z. Gudžinskui už dalykinę pastabą, kurios buvo naudingos, rengiant šį straipsnį.

⁴ Gaivenis K. Lietuvos augalų genčių ir rūšių pavadinimai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 24. *Mokslų kultūros ir terminologijos problemos*, 1985, 165–178.

kuriame gana išsamiai išnagrinėjo *Lietuvos floroje* pateiktus augalų genčių ir rūšių lietuviškus vardus. Lyginant dekoratyvinių augalų genčių ir *Lietuvos floros* augalų genčių vardų darybos būdus remtasi minėtu K. Gaivenio straipsniu, perspausdintu jo raštų rinktinėje (žr. Gaivenis 2014: 363–376).

Galima išskirti keletą nagrinėjamų augalų genčių vardų kūrimo šaltinių – tai naujadarai, kurti vartojant darybos priemones, iš lotynų kalbos pasiskolinti augalų vardai, į vartoseną įtraukti kai kurie L. Ivinskio, J. A. Pabrėžos ir kitų autorių individualios darybos augalų vardai bei terminologizuoti tarmių žodžiai.

NAUJADARAI

Didžiausią dekoratyvinių augalų genčių vardų grupę – daugiau kaip pusę (58 %) visų naujųjų vardų – sudaro naujadarai (242 vardai): priesagų, galūnių ir priešdėlių vediniai ir dūriniai.

Priesagų vediniai. Šio darybos būdo naujadarų rasta daugiausia – 71 % visų naujadarų (172 vardai). Produktiviausia naujadarų priesaga *-en-*, jos vediniai sudaro vieną trečdalį visų priesagų vedinių. Šis augalų vardų darybos būdas yra įprastas ir gausiausias ir *Lietuvos floroje*, kaip rašoma K. Gaivenio straipsnyje: „Vedinių būryje priesaginių terminų daugiausia. Šio darybos būdo terminai gausumu toli pralenkia galūnių ir priešdėlių vedinius. Pavyzdžiui, vien tik priesagos su *-en-* vedinių yra daugiau negu galūnių ir priešdėlių vedinių kartu paėmus“ (Gaivenis 2014: 367). Nagrinėjamų dekoratyvinių augalų genčių naujadarų su priesaga *-en-* taip pat sudaryta daugiau (58 vediniai) nei galūnių ir priešdėlių vedinių kartu paėmus (40 vedinių).

Augalų genčių vardų naujadarų yra su dviem aptariamomis priesagos variantais: *-enis* ir *-enė*, daugiausia *-en-* priesagos vedinių sudaryta iš daiktavardžių, pvz.⁵: 1) *-enis*: *Araujia – kapšėnis* (: kapšas), *Bolusanthus – ietėnis* (: ietis), *Canistrum – rykėnis* (: rykas), *Cercocarpus – nagėnis* (: nagas), *Chilopsis – terkšlėnis* (: terkšlė), *Corynocarpus – bukstėnis* (: bukstis „neąšrus kuolas ar bet koks bukas daiktas“ LKŽe), *Davidia – skepetėnis* (: skepeta), *Helminthostachys – kirmėnis* (: kirmis), *Meliosma – nektarėnis* (: nektaras), *Moraea – povėnis* (: povas), *Strongylodon – iltėnis* (: iltis); 2) *-enė*:

⁵ Pateikiant pavyzdžius pirmiausia duodamas lotyniškas augalo genties vardas, po brūkšnio rašomas lietuviškas genties vardas, o skliaustuose aiškinama lietuviško vardo daryba – po dvitaškio nurodomas pamatinis žodis.

Alonsoa – *kaukėnė* (: kaukė), *Centratherum* – *daubėnė* (: dauba), *Chiliotrichum* – *šarmėnė* (: šarma), *Corytoplectus* – *žlėjėnė* (: žlėja „apytamsa“ LKŽe), *Desfontainia* – *rukėnė* (: rukis „kas susiraukšlėjęs, surukęs“ LKŽe), *Dichorisanandra* – *riaukėnė* (: *riaukė* „plyšys, griovys“ LKŽe), *Forestiera* – *prosmėnė* (: *prosmė* „laukymė“ LKŽe), *Gibasis* – *šydėnė* (: šydas), *Hemigraphis* – *vėlėnė* (: vėlė), *Ozothamnus* – *krislėnė* (: krislas), *Pholistoma* – *žiotėnė* (: žiotys), *Proboscidea* – *straublėnė* (: *straublys*), *Reevesia* – *purkėnė* (: purka), *Scaevola* – *skeptrėnė* (: *skeptras*), *Serruria* – *martėnė* (: *marti*), *Zenobia* – *ūkėnė* (: ūkas). Paminėtų augalų vardų pamatiniai žodžiai pasirinkti dėl įvairių būdingų augalo ypatybių – dėl augalo spalvos, formos, lapų, žiedų panašumo, augimo vietos, augalo panaudojimo ar kitų ypatybių. Kai kurių naujadarų pamatiniais žodžiais pasirinkti augalų vardai, kurie yra susiję su pavadinamais augalais – priklauso tai pačiai šeimai ar yra atskilę nuo tos šeimos ar genties augalo, pvz.: 1) *-enis*: *Brachyglottis* – *žilėnis* (: žilė), *Goniolimon* – *kermėkėnis* (: *kermėkas*), *Heteranthera* – *andrėnis* (: *andras*), *Hunnemannia* – *vaiklėnis* (: *vaiklas*), *Montiopsis* – *menuvėnis* (: *menuva*), *Nectaroscordum* – *česnakėnis* (: *česnakas*), *Pentaglottis* – *godėnis* (: *godas*), *Trachystemon* – *agurklėnis* (: *agurklė*); 2) *-enė*: *Aglanema* – *žingėnė* (: *žingis*), *Daboecia* – *viržėnė* (: *viržis*), *Keteleeria* – *cūgėnė* (: *cūga*), *Rotala* – *šindrėnė* (: *šindra*), *Trachymene* – *morkėnė* (: *morka*). Gerokai mažiau priesagos *-en-* vedinių sudaryta iš būdvardžių, pvz.: 1) *-enis*: *Aeschynanthus* – *aiškėnis* (: *aiškus*), *Aichryson* – *putlėnis* (: *putlus*), *Crinodendron* – *stirlėnis* (: *stirlas* „augalotas, stambus“ LKŽe), *Cyrtosperma* – *kreivėnis* (: *kreivas*), *Halesia* – *skambėnis* (: *skambus*), *Pachyphytum* – *storėnis* (: *storas*), *Sarcococca* – *brizgėnis* (: *brizgus*); 2) *-enė*: *Aptenia* – *traškėnė* (: *traškus*), *Peltandra* – *pliauškėnė* (: *pliauškus*). Iš veiksmažodžių sudaryti tik keli vediniai: 1) *-enis*: *Chlidanthus* – *gruožėnis* (: *gruožuoti* „glamonėti“ LKŽe), *Colysis* – *uržėnis* (: *uržti*, *uržė* „gremžti paviršių“ LKŽe), *Leucophyllum* – *balzgėnis* (: *balzgyti*, *balzginoti*); 2) *-enė*: *Cassinia* – *turlėnė* (: *turlyti*, *turlijo* „drumsti, teršti“ LKŽe), *Dyckia* – *skruobėnė* (: *skruobti* „kasti, ruopti“ LKŽe).

Dekoratyvinių augalų genčių vardų naujadarų antra pagal produktyvumą yra priesaga *-ūn-*, su trimis jos variantais (*-ūnas*, *-ūnė*, *-ūnis*) sudaryta šiek tiek mažiau nei pusė aptartų *-en-* priesagos vedinių. Didžioji dauguma aptariamų priesagos vedinių išvesta iš daiktavardžių, pvz.: 1) *-ūnas*: *Acrostichum* – *odūnas* (: *oda*), *Campyloneurum* – *diržūnas* (: *diržas*), *Leitneria* – *kamštūnas* (: *kamštis*), *Microsorium* – *pleiskūnas* (: *pleiskis* „dulkinė“ LKŽe), *Nidularium* – *lizdūnas* (: *lizdas*), *Sporobolus* – *drėbūnas* (: *drėbis* „kas didelis

išaugęs“ LKŽe), *Stylophorum* – *ugniūnas* (: ugnis); 2) –*ūnė*: *Centrosema* – *vištūnė* (: višta), *Licuala* – *klostūnė* (: klostė), *Pachyphragma* – *čiužūnė* (: čiužė „kas čiuža“ LKŽe), *Pachystachys* – *žvakūnė* (: žvakė); 3) –*ūnis*: *Anemia* – *vėjūnis* (: vėjas), *Argyranthemum* – *sidabrūnis* (: sidabras), *Oxydendrum* – *rūgštūnis* (: rūgštis), *Stokesia* – *dangūnis* (: dangus). Keleto ir aptariamoms priesagos vedinių pamatiniais žodžiais yra paimti augalų vardai: 1) –*ūnas*: *Anisodonte* – *dedešvūnas* (: dedešva), *Chasmanthium* – *diršūnas* (: diršė), *Lithocarpus* – *ąžuolūnas* (: ąžuolas), *Symphyotrichum* – *astrūnas* (: astra); 2) –*ūnė*: *Phyllodoce* – *viržūnė* (: viržis), *Rhaphiolepis* – *obelūnė* (: obelis). Vedinių iš būdvardžių ir veiksmažodžių tėra tik vienas kitas: *Brunsvigia* – *meilūnas* (: meilus), *Tripsacum* – *kentrūnas* (: kentrus „kantrus“ LKŽe), *Xerochrysum* – *šlamūnas* (: šlamėti, šlamėjo), *Muehlenbeckia* – *draikūnė* (: draikus).

Kitos priesagos, su kuriomis sudaryti naujadarai, ne tokios produktyvios kaip anksčiau aptartosios, jų vedinius galima apžvelgti grupelėmis. Rasta po kelis priesagų –*utis*, –*utė* ir –*aitis*, –*aitė* vedinius, o priesagų –*uotis*, –*uotė*, –*otis*, –*otė*, –*tis*, –*tė*, –*ytis*, –*ėtis*, –*tas* tik po vieną kitą:

–*utis*, –*utė*: iš daiktavardžių: *Frithia* – *kuokūtis* (: kuoka), *Lyonothamnus* – *plienūtis* (: plienas), *Microlepis* – *žvynūtis* (: žvynas); iš augalų vardų: *Pieris* – *bereinūtis* (: bereinis), *Lessertia* – *pūslūtis* (: pūslis), *Rhodohypoxis* – *troškūtė* (: troškė); iš būdvardžio – *Dicranostigma* – *dviragūtė* (: dviragis) ir veiksmažodžio – *Leycesteria* – *svirūtis* (: svirti, sviro);

–*aitis*, –*aitė*: iš augalų vardų: *Malvaviscus* – *dedešvaitis* (: dedešva), *Nothoscordum* – *česnakaitis* (: česnakas), *Scadoxus* – *raudminaitis* (: raudminas), *Sphagneticola* – *legėstaitis* (: legėstas), *Myrteola* – *mirtaitė* (: mirta); tik vienas iš kitos reikšmės daiktavardžio – *Dracunculus* – *slibinaitis* (: slibinas);

–*otis*, –*otė*: iš daiktavardžių: *Andropogon* – *barzdūtis* (: barzda), *Cryptogramma* – *raštūtis* (: raštas), *Glandularia* – *liaukūtis* (: liauka), *Spodiopogon* – *šarmotė* (: šarma);

–*uotis*, –*uotė*: iš daiktavardžių: *Acalypha* – *variuotis* (: varis), *Hoheria* – *nėrinuiotė* (: nėrinys), *Holmskioldia* – *kakluotė* (: kaklas);

–*ytis*: iš augalų vardų: *Niphidium* – *šertvytis* (: šertvė), *Thryptomene* – *žiorỹtis* (: žioris);

–*tas*, –*tis*, –*tė*: iš veiksmažodžių: *Calicotome* – *lėpštas* (: lėpšti, lėpšo „glebti, tižti“ LKŽe), *Spathodea* – *žvel̄tis* (: žvelti, žvelė „degti“ LKŽe), *Jamesbrittenia* – *žvel̄gtė* (: žvelgti, žvelgė);

-*étis*: iš augalo vardo: *Hemiptelea* – *vinkšnētis* (: vinkšna).

Kitai grupei skirtini negausūs priesagų *-élis*, *-ėlė*, *-uolė*, *-ilis*, *-ilė*, *-lis*, *-lė*, *-ulis* vediniai. Priesagų *-élis*, *-ėlė* vedinių pamatiniais žodžiais paimti augalų vardai, o kitų vedinių pamatiniai žodžiai daugiausia yra daiktavardžiai, tik vieno kito pasitaiko būdvardžiai ar veiksmažodžiai.

-ėlė, *-élis*: *Hacquetia* – *girūnėlė* (: girūnė), *Heteranthemis* – *raimenėlė* (: raimenė), *Nuttallanthus* – *žioveinėlis* (: žioveinis), *Sidalcea* – *rožūnėlė* (: rožūnė), *Thompsonella* – *storlapėlė* (: storlapis);

-uolė: *Beaumontia* – *dūduolė* (: dūda), *Hudsonia* – *viržuolė* (: viržis), *Iso toma* – *lyguolė* (: lygus), *Koelreuteria* – *svambuolė* (: svambus „sunkus, svarus“ LKŽe), *Pitcairnia* – *stypuolė* (: stypas);

-ilis, *-ilė*: *Odontonema* – *dantilis* (: dantis), *Orthrosanthus* – *dalgilis* (: dalgis), *Diascia* – *ragilė* (: ragas), *Toxicoscordion* – *žvaigždilė* (: žvaigždė);

-lis, *-lė*: *Conophytum* – *kūglis* (: kūgis), *Menziesia* – *uoglis* (: uoga), *Vit-tadinia* – *pūklis* (: pūkas), *Coprosma* – *dvoklė* (: dvokti, dvokė);

-ulis: *Myoporum* – *raumenulis* (: raumenas, raumenė), *Therorhodium* – *žemūlis* (: žemas).

Vediniai su priesagomis *-vis*, *-vė*, *-uvis*, *-uvė* taip pat daugiausia išvesti iš daiktavardžių:

-vis, *-vė*: *Clianthus* – *papūgvis* (: papūga), *Filicium* – *paŗtvvis* (: partis „varpenis“ LKŽe), *Scolioopus* – *raitvvis* (: raitytis, raitėsi), *Stachytarpheta* – *ŗaltvvis* (: ŗaltys), *Anticlea* – *prieŗvė* (: prieš), *Dierama* – *ŗykŗtvė* (: rykŗtė), *Nipponantheum* – *skaŗstvė* (: skaŗstus), *Xanthisma* – *snaŗdvė* (: snaŗdė);

-uvis, *-uvė*: *Chimonanthus* – *ŗiemūvis* (: ŗiema), *Veltheimia* – *graŗūvis* (: graŗus), *Asphodeline* – *plėnūvė* (: plėnis).

Į vieną grupelę galima įtraukti priesagų *-uonis*, *-uonė*, *-onė*, *-nis*, *-nė*, *-ainė*, *-inys* vedinius:

-uonis, *-uonė*: *Chamelaucium* – *ŗėruōnis* (: ŗėrėti, ŗėrėjo), *Lampranthus* – *blizguōnis* (: blizgėti, blizgėjo), *Tricyrtis* – *kreivuōnis* (: kreivas), *Sanchezia* – *gysluōnė* (: gysla);

-onė: *Bruckenthalia* – *virŗōnė* (: virŗis), *Dictyosperma* – *vėtrōnė* (: vėtra), *Malephora* – *ledōnė* (: ledas);

-nis, *-nė*: *Mazus* – *ŗiōpnis* (: ŗiopas „plyŗys“ LKŽe), *Disporum* – *dūlsnė* (: dulšoti, dulsojo „stovėti, sėdėti susilenkus“ LKŽe);

-ainė: *Ismene* – *vorainė* (: voras);

-inys: *Stenocarpus* – *ratinyŗ* (: ratas).

Priesagų *-ras*, *-uras*, *-ėtras*, *-ūtras* vedinių pamatiniai žodžiai yra daiktavardžiai ir veiksmazodžiai:

-ras: *Alyogyne – smil̄tras* (: smiltė), *Firmiana – skė̄tras* (: skėtis), *Frerea – pū̄dras* (: pūti, pūdė);

-uras: *Capnoides – līnguras* (: linguoti, lingavo);

-ėtras: *Chrysocephalum – šlamė̄tras* (: šlamėti, šlamėjo);

-ūtras: *Adenium – tinū̄tras* (: tinti, tino), *Stigmaphyllon – vė̄jū̄tras* (: vėjas).

Dar su keliomis priesagomis išvesta po tris, du ar net po vieną vedinį:

-mis: *Oxyria – rū̄gšt̄mis* (: rūgštis), *Couroupita – sviē̄dmis* (: sviesti, sviėdė), *Cupaniopsis – trė̄kmis* (: trėkti „teršti, tepti, purvinti“ LKŽe);

-ojas: *Afgekia – ražó̄jas* (: ražas), *Bellium – sauló̄jas* (: saulė);

-ikė: *Glottiphyllum – liež̄ikė* (: liežti, liežė);

-oklė: *Pistia – plūdō̄klė* (: plūdė);

-mė: *Pellionia – gulsmė̄* (: guli, gulėjo);

-minas: *Boenninghausenia – rū̄tminas* (: rūta);

-va: *Pachystegia – graižvā* (: graižas);

-ižis: *Cyananthus – mė̄ližis* (: mėlė).

Kaip matyti iš pateiktų genčių vardų, priesagų vediniams sudaryti panaudota nemažai priesagų, tačiau produktyviausiomis galima laikyti priesagas *-enis*, *-enė* ir *-ūnas*, *-ūnė*. K. Gaivenis nustatė, kad *Lietuvos floros* gentims pavadinti, be *-en-* priesagos, naudota daugiau produktyvių priesagų: „Priesagos su *-ūn-*, *-ut-* ir *-uol-* beveik vienodai produktyvios: su jomis sudaryta po keliolika augalų genčių pavadinimų <...>“ (Gaivenis 2014: 368).

Galūnių vediniai. Naujoms augalų gentims pavadinti galūnių vedinių pateikta nedaug, šio darybos būdo naujadarai sudaro tik 15,7 % visų naujadarų. Daugiausia vedinių sudaryta su galūnėmis *-is* ir *-ė*. Galūnės *-is* vedinių dažniausi pamatiniai žodžiai yra daiktavardžiai:

-is: *Aeonium – rām̄dis* (: ramda „kapis“ LKŽe), *Bituminaria – dēvois* (: derva), *Delairea – klēvė̄dris* (: klevedra „suiręs, sulūžęs daiktas, kledaras“ LKŽe), *Dombeya – tumū̄lis* (: tumulas), *Embothrium – žaīzdris* (: žaizdras), *Fremontodendron – gaũ̄vois* (: gausva), *Homalocladium – dir̄žis* (: diržas), *Leucospermum – gaĩ̄smis* (: gaismė „džiaugsmas“ LKŽe), *Loropetalum – sekė̄tis* (: seketa „saulutė“ LKŽe), *Margyricarpus – gum̄bris* (: gumbras), *Melianthus – medalūtis* (: medalutė), *Nautilocalyx – kriaūklis* (: kriauklė), *Schotia – kraũ̄mis* (: kraumas „sultingas stiebas“ LKŽe), *Tylecodon – grū̄oblis* (: gruooblė „nelygumas, surambėjimas“ LKŽe). Tik kelių aptariamų ga-

lūnės vedinių darybos pamatas yra veiksmoždziai: *Beaucarnea* – *nūkaris* (: nukarti, nukaro), *Brownea* – *žiōris* (: žiorėti, žiorėjo), *Comarostaphylis* – *telžis* (: telžti, telžė), *Gibbaeum* – *pañsis* (: pamsoti, pamsojo „stovėti, riog-soti“ LKŽe), *Kohleria* – *plāzdis* (: plazdėti, plazdėjo).

Dažniausiai vedinių, išvestų su galūne *-é*, darybos pamatas yra daikta-vardžiai:

-é: *Bismarckia* – *dañgė* (: dangus), *Choisya* – *skiřbė* (: skirbas „tarpas, plyšys“ LKŽe), *Cyanastrum* – *gìlnė* (: gilna „strazdas“ LKŽe), *Fortunearia* – *laimikė* (: laimikas), *Galphimia* – *purkšlė* (: purkšlis „mažas krūmas, krū-mokšlis“ LKŽe), *Chamaebatia* – *póvingė* (: povingis); būdvardžiai: *Delo-sperma* – *mùdrė* (: mudrus „guvus, žvalus“ LKŽe), *Didymochlaena* – *meñnė* (: mernas „drėgnas ir minkštas“ LKŽe), *Habranthus* – *grākštė* (: grakštus), *Neoregelia* – *dróvė* (: drovus), *Stictocardia* – *viñgrė* (: vingrus); ir veiksm-oždziai: *Codonanthe* – *urkė* (: urkti, urkė), *Harrimanella* – *tįsė* (: tįsoti, tį-sojo), *Talbotia* – *triaūkšė* (: triaukšėti, triaukšėjo).

Tik po kelis vardus išvesta su *-a*, *-ys* ir *-as* galūnėmis:

-a: *Faucaria* – *nausà* (: nausytis, nausėsi „lėtai, sutingus raivyti“ LKŽe), *Smithatris* – *krygždà* (: krygždė);

-ys: *Aglaomorpha* – *rangỹs* (: rangė „iš kaspinių surangytas moterų galvos papuošalas“ LKŽe), *Lophospermum* – *skiauterỹs* (: skiauterė);

-as: *Alloxylon* – *grúožas* (: gruožuoti, gruožavo „glamonėti“ LKŽe).

Priešdėlių vediniai. Priešdėlių vedyba yra mažiausiai produktyvus nagrinėjamų naujadarų darybos būdas – sudaryti tik du vediniai:

po-: *Eriochloa* – *póašarė* (: ašara);

pro-: *Libocedrus* – *prókedris* (: kedras).

Šio darybos būdo vedinių mažiausiai rasta ir *Lietuvos floroje* (žr. Gaivenis 2014: 371).

Dūriniai. Sudurtinių dekoratyvinių augalų genčių vardų sudaryta kiek mažiau nei galūnių vedinių, jie sudaro 12,4 % visų naujadarų. *Lietuvos floroje* sudurtiniai genčių pavadinimai gausumu (apie 33 % visų darinių) nusileidžia tik priesagų vediniams. Jų tarpe yra senų liaudinių pavadinimų, naujadarų – nedaug (Gaivenis 2014: 365). Taigi, kuriant aptariamus nau-jadarus ryški ta pati tendencija – daryti mažiau dūrinių.

Dūrinius galima suskirstyti pagal antrąjį sandą. Keletas dūrinių sudary-ta su antruoju sandu *-palmė*: *Acoelorrhapha* – *pjūklāpalmė* (: pjūklas + pal-mė), *Allagoptera* – *kúokpalmė* (: kuoka + palmė), *Hedyscepe* – *skėřpalmė* (: skėtis + palmė), *Hyophorbe* – *ropėpalmė* (: ropė + palmė), *Pritchardia* –

ketérpalmė (: ketera + palmė), *Rhapidophyllum* – *ežiāpalmė* (: ežys + palmė), *Rhopalostylis* – *gumbāpalmė* (: gumbas + palmė), *Thrinax* – *stógpalmė* (: stogas + palmė), *Veitchia* – *rumbāpalmė* (: rumbas + palmė). Visi pateikti dūriniai yra sudaryti iš dviejų daiktavardžių, rasta tik po vieną dūrinį, kurių pirmasis sandas yra veiksmazodis ir būdvardis: *Nannorrhops* – *svìrpalmė* (: svirti + palmė), *Ptychosperma* – *laibāpalmė* (: laibas + palmė).

Kiek mažesnė grupelė dūrinių sudaryta su antruoju sandu *-papartis*: *Dennstaedtia* – *šākpapartis* (: šaka + papartis), *Doryopteris* – *žvaizdpapartis* (: žvaizdė + papartis), *Rumohra* – *ódpapartis* (: oda + papartis), *Stenochlaena* – *ūksmépapartis* (: ūksmė + papartis), *Thelypteris* – *pelkiāpapartis* (: pelkė + papartis). Visi šie sudurtiniai vardai sudaryti iš dviejų daiktavardžių.

Minėtini du dūriniai, kurių antrasis sandas *-žiedis*, *-žiedė*: *Hymenocallis* – *vóržiedis* (: voras + žiedas), *Pedilanthus* – *pédžiedė* (: pėda + žiedas). Kitų dūrinių sandai nesikartoja: *Archontophoenix* – *dýgfinikis* (: dygus + finikas), *Austromyrtus* – *piētirtė* (: pietūs + mirta), *Erinacea* – *ežiāžirnis* (: ežys + žirnis), *Leucoglossum* – *vilķramunis* (: vilkas + ramunė), *Paxistima* – *šil-žiurkštis* (: šilas + žiurkštas „krūmokšnis, puskrūmis“ LKŽe), *Pseudofumaria* – *paūkštrūtė* (: paukštis + rūta), *Pseudogynoxys* – *liepsnāžilė* (: liepsna + žilė), *Uniola* – *jūravižė* (: jūra + aviža), *Zapoteca* – *lipniāpupė* (: lipnus + pupa). Pateiktųjų dūrinių antrieji sandai yra augalų vardai, o pirmieji – daugiausia taip pat yra daiktavardžiai. Kaip nustatė K. Gaivenis, *Lietuvos floroje* vartojama palyginti daug augalų genčių sudurtinių „daiktavardis + daiktavardis“ tipo pavadinimų, kurių antrasis sandas yra kurio nors augalo pavadinimas (žr. Gaivenis 2014: 366).

Sudaryti dar trys dūriniai su skirtingais sandais: *Halimodendron* – *druskākrūmis* (: druska + krūmas), *Osteospermum* – *kaulāsėklis* (: kaulas + sėkla), *Styphnolobium* – *svìrmedis* (: svirti + medis). Reikėtų pastebėti, kad *Lietuvos floroje* yra pateikta nemažai sudurtinių genčių vardų, kurių antrasis sandas *-medis* (žr. Gaivenis 2014: 365).

L. IVINSKIO RAŠTŲ IR KITŲ ŠALTINIŲ AUGALŲ VARDAI

VLKK Terminologijos pakomisėje svarstant naujus dekoratyvinių augalų genčių vardus, patvirtinti ne tik naujadarai, bet ir iš rankraščių, *Lietuviško botanikos žodyno* paimti jau anksčiau įvairių autorių sukurti augalų vardai. Daugiausia augalų genčių vardų paimta iš L. Ivinskio raštų – 77 vardai, kurie sudaro 18,5 % visų nagrinėjamų dekoratyvinių augalų genčių var-

dų. Didžioji dauguma šių vardų yra iš L. Ivinskio *Prigimtūmenės*. Augalų vardai iš šio L. Ivinskio rankraščio nėra patekę į joki spausdintą šaltinį, neįtraukti nei į *Lietuvišką botanikos žodyną*, nei į *Lietuvių kalbos žodyną*, nes šis rankraštis nebuvo išspausdintas ir iki XX a. septintojo dešimtmečio pradžios buvo nežinomas Lietuvos mokslininkams (plačiau žr. Jankevičius, Jankevičienė 1962; Auksoriūtė 1998). Panagrinėjus L. Ivinskio rankraštį pastebėta, kad kai kurie dabar į Lietuvą atvežami augalai *Prigimtūmenėje* jau buvo pavadinti, tad Terminologijos pakomisėje nuspręsta nekurti naujo augalo vardo ir naują augalų gentį pavadinti L. Ivinskio sukurtu vardu (apie atgaivintus L. Ivinskio vardus jau rašyta, plačiau žr. Auksoriūtė 2008).

Darybos atžvilgiu patvirtintus L. Ivinskio augalų vardus galima suskirstyti į aiškios darybos darinius ir neaiškios darybos augalų vardus, kurių negalima atsekti nei pamatinio žodžio, nei darybos formanto.

Aiškios darybos augalų vardai. Daugumos L. Ivinskio vardų darybą galima atsekti: *Abelia* – *vytmenys* (: vytis + -menys), *Acokanthera* – *liñkšas* (: linkti, linko + -šas), *Aletris* – *širmõnis* (: širmas + -onis), *Allamanda* – *liepstys* (: liepti, liepo + -stys), *Amsonia* – *dirktas* (: dirkti, dirko + -tas), *Anigozanthos* – *ožūnis* (: ožys + -ūnis), *Belamcanda* – *iešmēnis* (: iešmas + -enis), *Canella* – *ringõtis* (: ringoti, ringojo + -otis), *Cantua* – *gairūvas* (: gairus + -uvas), *Cheilanthes* – *skerstēnis* (: skersti, skerstas + -enis), *Chorizema* – *prómētis* (: pro- + mēta), *Citharexylum* – *smuikainis* (: smuikas + -ainis), *Clethra* – *alksnõtis* (: alksnis + -otis), *Conospermum* – *iñšas* (: imti, ima + -šas), *Costus* – *žiodvis* (: žiodyti, žiodė + -vis), *Cussonia* – *klėvõtris* (: klevas + -otris), *Cynometra* – *papiēnis* (: pa- + pienas), *Dianella* – *mēlūnis* (: mėlenas, mėlynas + -ūnis), *Enkianthus* – *sietminas* (: sieti, siejo + -minas), *Hakea* – *vairókštis* (: vairė „įnagis suduoti, rimbas“ LKŽe + -okštis), *Heliconia* – *bangminys* (: banga + -minys), *Hippocrepis* – *skāburas* (: skabas „apskabytas stiebas, stambas“ LKŽe + -uras), *Kalmia* – *grēšvis* (: grėsti, grėse + -vis), *Metrosideros* – *mirutė* (: mira + -utė), *Mimusops* – *mēklainis* (: mēklas „akylas, atsargus“ LKŽe + -ainis), *Myrsine* – *miegūnis* (: miegas + -ūnis), *Nartheceium* – *pliēnumas* (: plienas + -umas), *Pachira* – *raivė* (: raivas „raibas“ LKŽe + -ė), *Terminalia* – *viršūklis* (: viršus + -ūklis), *Uvularia* – *uogminys* (: uoga + -minys). Kaip matyti iš pateiktų vardų, daugiausia tai priesagų vediniai, o didžioji dalis jų pamatinių žodžių yra daiktavardžiai.

Reikėtų atskirai paminėti keletą augalų vardų, kurie buvo suteikti kitoms gentims pavadinti, nes tos gentys, kurias *Prigimtūmenėje* buvo įvardijęs L. Ivinskis, jau turi lietuviškus vardus:

Abeliophyllum – *báltoas* (: baltas + -vas, plg. *Epipactis* Pr 141⁶), *Calyptrocalyx* – *sulpētras* (: sulpėti, sulpėjo „pamažu sulpti, čiulpti“ LKŽe + -ėtras, plg. *Areca* Pr 128), *Cephalanthus* – *galvóžis* (: galva + -ožis, plg. *Cephalaria* Pr 252), *Chiastophyllum* – *saitmà* (: saitis „raištis kam pririšti, surišti“ LKŽe + -ma, plg. *Cassia* Pr 211), *Chlorogalum* – *žalvoinis* (: žalvas „žalsvas“ LKŽe + -inis, plg. *Chlora* Pr 236), *Etlingera* – *daūbras* (: dauba + -ras, plg. *Epimedium* Pr 164), *Harpephyllum* – *lelūnis* (: lelėti, lelėjo + -ūnis, plg. *Hacquetia* Pr 191), *Macfadyena* – *apsukmỹs* (: apsukti, apsuko + -mys, plg. *Helicteris* Pr 169), *Phymatosorus* – *kojūminis* (: koja + -ūminis, plg. *Polypodium* Pr 114).

Keli L. Ivinskio vardai paimti iš *Lietuviškame botanikos žodyne* pateikiamų sinonimų: *Coleostephus* – *raimėnė* (: raimas „raibas“ LKŽe + -enė, plg. *Ánthemis* LBŽ 24), *Dietes* – *kalaveinis* (: kalavijis + -einis, plg. *Iris* LBŽ 179), *Graptopetalum* – *riebūnis* (: riebus + -ūnis, plg. *Sédum* LBŽ 318), *Heteromeles* – *dobūnis* (: doba „prigimtis, būdas, paprotys“ LKŽe + -ūnis, plg. *Anthýllis* *Vulnerária* LBŽ 25), *Ionopsidium* – *mažūmenė* (: mažas + -ūmenė, plg. *Drába* LBŽ 124), *Ipomopsis* – *šermėnė* (: šermuo + -enė, plg. *Polemónium caerúleum* LBŽ 268).

Neaiškios darybos augalų vardai. Dalies L. Ivinskio augalų vardų, paimtų iš *Prigimtūmenės*, daryba neaiški, kai kurių gal ir būtų galima įžvelgti darybos formantą, tačiau sunku nustatyti pamatinį žodį: *Aphyllanthes* – *núolaisis*, *Cabomba* – *labūstras*, *Cladrastis* – *pōsnis*, *Comptonia* – *úgras*, *Cornutia* – *salksnas*, *Corynabutilon* – *surklaīnis*, *Cotyledon* – *duřšvoas*, *Crateva* – *viřštas*, *Dirca* – *sailuvas*, *Elaeodendron* – *sūmbras*, *Escallonia* – *smeilė*, *Exacum* – *sūblas*, *Gaura* – *priesruvis*, *Glaucium* – *vaiklas*, *Kirengeshoma* – *pósainis*, *Onosma* – *liesmuō*, *Pernettya* – *spūglas*, *Petrea* – *kolūnis*, *Plumeria* – *jōstras*, *Pontederia* – *skiaustmėnė*, *Sesuvium* – *spiņgras*, *Swainsona* – *vintlumas*, *Tibouchina* – *eīkras*, *Umbilicus* – *eļkras*, *Vriesea* – *medvėnė*. Keli neaiškios darybos L. Ivinskio augalų vardai paimti iš *Lietuviško botanikos žodyno*: *Correa* – *šviētras*, *Houstonia* – *parūnė*, *Kleinhovia* – *grīnuvas*, *Lagarosiphon* – *vandrūnėlis*, *Machaeranthera* – *gėltvidis*, *Pachysandra* – *miētveinė*, *Stewartia* – *sėglinis*.

⁶ Nurodomas lotyniškas augalo, kurį buvo pavadinęs L. Ivinskis, vardas ir *Prigimtūmenės* puslapis.

Kitų autorių sukurti augalų vardai. Be L. Ivinskio sukurtų, naujoms dekoratyvinių augalų gentims pavadinti iš *Lietuviško botanikos žodyno* paimti penki J. A. Pabrėžos augalų vardai: *Berberidopsis* – rūgšterškis (plg. *Berberis* LBŽ 47–48), *Cavendishia* – sraūzdė (plg. *Achilléa Millefólium* LBŽ 5–6), *Coronilla* – tetiřvė (plg. *Coronilla vária* LBŽ 104), *Tasmannia* – vŷngeža (plg. *Oenánthe aquática* LBŽ 237), *Tristellateia* – tvilkė (plg. *Chrysánthemum Parthénium* LBŽ 87–88); du P. Matulionio: *Distylium* – purkólis (plg. *Állium Schoenóprasum* LBŽ 15), *Onoclea* – kemenà (plg. *Hýpnium cupressifórme* LBŽ 175); du Juozo Fedaravičiaus: *Layia* – marūnà (plg. *Matricária* LBŽ 214), *Moltkia* – gvyātgalois (plg. *Échium vulgáre* LBŽ 127); ir vienas Ambraziejaus Pranciškaus Kašarauskio – *Podranea* – smūklis (plg. *Spargánium* LBŽ 327).

Terminologizuoti tarmių žodžiai. Kuriant naujuosius augalų genčių vardus pasinaudota dar vienu terminų kūrimo šaltiniu – terminologizuoti keli tarmių žodžiai, paimti iš *Lietuvių kalbos žodyno*: *Antigonon* – kibuřkštis („kibirkštis“ LKŽe), *Bejaria* – žiuřkštas („smulkus žabas“ LKŽe), *Bolbitis* – búolis (buolis „beragis, baužis“ LKŽe), *Carmichaelia* – pliaustrà („plaukiojantis ledo gabalas“ LKŽe), *Francoa* – nuotakuólė („jaunamartė, nuotaka“ LKŽe), *Pentapetes* – drežėnė (dreženė, dreženos „skutai“ LKŽe), *Stylomecon* – guōnė (guonė „salamandra“ LKŽe).

Minėtini dar trys augalų genčių vardai, paimti iš *Lietuvių kalbos žodyno*: *Poitea* – žuřlė („pelėvirkštis“ LKŽe), *Pseudocydonia* – gařlis („alijošinis aštrys“ LKŽe), *Perovskia* – mélesas („dažinė mėlžolė“ LKŽe).

SKOLINIAI

Skolintų dekoratyvinių augalų genčių vardų nėra labai daug – 76, jie sudaro 18,2 % visų naujųjų vardų. Visi naujieji skoliniai yra pasiskolinti iš lotynų kalbos, t. y. perimti iš lotyniškos nomenklatūros ir morfonologiškai sulietuvinti augalų vardai, pvz.: *Agarista* – agaristà, *Agonis* – agònis, *Albuca* – albukà, *Alpingera* – alpìngera, *Amydrium* – amìdris, *Angelonia* – angelònija, *Aristotelia* – aristòtelija, *Asystasia* – azistàzija, *Baileya* – bailėja, *Briggsia* – brìgsija, *Butia* – bùcija, *Calpurnia* – kalpùrnija, *Camoensia* – kamènsija, *Canarina* – kanarinà, *Catopsis* – katòpsis, *Celmisia* – celmìzija, *Davallia* – davàlija, *Dryandra* – driándra, *Drymonia* – drimònija, *Drynaria* – drinàrija, *Fenestraria* – fenestràrija, *Forsteronia* – forsterònija, *Gordonia* – gordònija, *Griselinia* – grizelinija, *Hazardia* – hazárdija, *Hibbertia* – hibèrcija, *Kennedia* – kenèdija, *Kitaibela* – kitaibèlė, *Lamarckia* – lamàrkija, *Lonas* – lónas, *Lophanthera* – lofanterà, *Luma* – lumà, *Melinis* – melìnis, *Molineria* –

molinèrija, Mutisia – mutìzija, Olearia – oleārija, Orbea – orbéja, Pandorea – pandoréja, Phillyrea – filiréja, Phymosia – fimòzija, Picconia – pikònija, Quesnelia – kvesnèlija, Randia – rándija, Rhodoleia – rodoléja, Rivina – rivinà, Romulea – romuléja, Sapium – sāpis, Saritaea – saritéja, Strobilanthes – strobilántè, Tectaria – tektārija, Telopea – telopéja, Tipuana – tipuanà, Ursinia – ursinija, Villadia – vilādija, Wigandia – vigándija.

Terminologijos pakomisėje paprastai tvirtinti jau literatūroje vartoti ar lengvai lietuviškai ištariami lotyniški skoliniai. Panašus skolinių kiekis pateiktas ir *Lietuvos floroje*, kaip rašė K. Gaivenis, „tarptautinių terminų augalų gentims pavadinti vartojama palyginti nedaug – apie 16,7 %“ (Gaivenis 2014: 364).

IŠVADOS

1. VLKK rekomendacijoje „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų“ pateiktų naujų dekoratyvinių augalų genčių vardų kūrimo šaltiniai yra naujadarų kūrimas, L. Ivinskio ir kitų autorių duoti augalų vardai, terminologizuota tarminė leksika ir augalų vardų skolinimasis iš lotynų kalbos.

2. Naujadarų daryba yra pats produktyviausias dekoratyvinių augalų genčių vardų kūrimo būdas – naujadarai sudaro 58 % visų naujųjų vardų. Sudarant naujadarus pasitelkti visi lietuvių kalbos darybos būdai: priesagų, galūnių ir priešdėlių vedyba ir dūryba. Didžioji dauguma naujadarų išvesta iš daiktavardžių, o kai kurių priesagų vedinių pamatiniais žodžiais pasirinkti augalų vardai, tokie vediniai sudaro beveik 23 % visų priesagų vedinių.

3. Priesagų vedyba yra gausiausias darybos būdas – priesagų vediniai sudaro 71 % visų naujadarų. Produktyviausia naujadarų priesaga *-enis*, *-enė*, su ja sudaryta 33,7 % visų priesagų vedinių. Antra pagal produktyvumą priesaga *-ūnas*, *-ūnė*, *-ūnis*, jos vedinių yra mažiau nei pusė priesagos *-enis*, *-enė* vedinių. Kitos priesagos (31 priesaga) ne tokios produktyvios sudarant priesaginius augalų genčių vardus.

4. Galūnių vediniai sudaro 15,7 % visų naujadarų, daugiausia vedinių sudaryta su galūnėmis *-is* ir *-ė*. Su priešdėliais (*po-* ir *pro-*) išvesti tik du vediniai, tai mažiausiai produktyvus naujadarų darybos būdas. Sudurtiniai augalų genčių vardai gausumu nusileidžia galūnių vediniams, jie sudaro 12,4 % visų naujadarų. Populiariausi dūrinių antrieji sandai *-palmė* ir *-papartis*, daugumos kitų dūrinių antrasis sandas taip pat yra kurio nors augalo vardas.

5. L. Ivinskio ir kitų autorių (J. A. Pabrėžos, P. Matulionio, J. Fedaravičiaus) raštų augalų vardai – produktyvus naujų dekoratyvinių augalų genčių kūrimo šaltinis. Iš L. Ivinskio *Prigimtūmenės* ir *Lietuviško botanikos žodyno* perimti minėtų autorių sukurti vardai sudaro apie 21 % visų naujų vardų. Daugiausia perimta L. Ivinskio augalų vardų (18,5 %), šiek tiek mažiau nei pusės šių augalų vardų daryba neaiški.

6. Tarminės leksikos terminologizavimas yra mažiausiai produktyvus aptariamų augalų genčių vardų kūrimo būdas, rasti tik 7 terminologizuoti tarmių žodžiai. Skolinti augalų vardai sudaro tik per 18 % visų naujų vardų, tai morfonologiškai sulietuvinti lotyniški augalų genčių vardai.

7. Lyginant dekoratyvinių augalų genčių naujadarus su *Lietuvos floros* augalų genčių vardais galima pastebėti, kad naujadarai kuriami pasitelkiant tuos pačius darybos būdus kaip ir *Lietuvos floroje*: produktyviausias naujadarų darybos būdas – priesagų vedyba, gausiausia išvesta vedinių su priesaga *-enis*, *-enė*, mažiausiai sudaryta priešdėlių vedinių, tik aptariamų dekoratyvinių augalų genčių vardų naujadarų antras pagal produktyvumą darybos būdas yra galūnių vedyba, o *Lietuvos floroje* – dūryba, tačiau pastebėtina, kad dauguma *Lietuvos floroje* pateiktų dūrinių yra seni liaudiniai pavadinimai, o naujadarų taip pat pateikta nedaug.

8. Palyginus kitas naujų vardų grupes, matyti, kad pasiskolintų lotyniškų dekoratyvinių augalų genčių vardų skaičius panašus kaip ir *Lietuvos floroje*, tik terminologizuotos tarmių leksikos labai nedaug. Norminant augalų vardus *Lietuvos floroje* terminologizuota didžioji dauguma liaudinių augalų vardų, tad šis augalų vardų kūrimo būdas praktiškai jau yra išnaudotas. Naujų dekoratyvinių augalų genčių vardų besiskirianti tendencija – gausus perimtų iš L. Ivinskio raštų augalų vardų skaičius.

ŠALTINIAI

- Rekomendacija „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų (A–B)“: – http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=441095&p_query=&p_tr2=2.
- Rekomendacija „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų (C–F)“: – http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=445724&p_query=&p_tr2=2.
- Rekomendacija „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų (G–K)“: – http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=448273&p_query=&p_tr2=2.
- Rekomendacija „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų (L–N)“: – http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=458463&p_tr2=2.
- Rekomendacija „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų (O–P)“: – http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=462796&p_tr2=2.
- Rekomendacija „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų (R–S)“: – http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=473945&p_tr2=2.
- Rekomendacija „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų (Š–Ž)“: – http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=484837&p_tr2=2.

LITERATŪRA IR PAPILDOMI ŠALTINIAI

- Auksoriūtė A. 1998: Lauryno Ivinskio rankraščiai Krokuvėje. – *Terminologija* 5, 102–110.
- Auksoriūtė A. 2004: Neaiškios darybos L. Ivinskio *Prigimtūmenės* naujažodžiai. – *Terminologijos istorijos ir dabarties problemos*, 127–149.
- Auksoriūtė A. 2008: Keletas atgaivintų Lauryno Ivinskio augalų vardų. – *Terminologija* 15, 132–141.
- Gaivenis K. (1985) 2014: Lietuvos augalų genčių ir rūšių pavadinimai. – *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 363–376.
- Jankevičius K., Jankevičienė R. 1962: Kai kurie nauji duomenys apie L. Ivinskio darbus lietuviškos botanikos terminijos srityje. – *Botanikos klausimai* 2, 151–163.
- Kiseliėnė D., Grigienė I., Grigas A. 2007: *Dekoratyvinių augalų vardynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- LBŽ – *Lietuviškas botanikos žodynas*, Kaunas, 1938.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas (I–XX, 1941–2002)*, elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. – www.lkz.lt.
- Pr – *Prigimtūmenė (Prigimtūmėnė, turentė sawieje dalijkus žemies, žoliun ir giwunun su parodimu anun wartojimo)*, rankraštis saugomas Lenkijos mokslų akademijos bibliotekoje Krokuvėje, 1 d. katalogo nr. 1801, 2 d. katalogo nr. 2824.
- Subačius G. 1996: Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos žemaičių kalba. – *Lietuvių Atgimimo istorijos studijos* 8. *Asmuo: tarp tautos ir valstybės*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 11–113.

NEW NAMES OF GENERA OF DECORATIVE PLANTS

Since 2002 the Terminology sub-commission of the State Commission of the Lithuanian Language (further – SCLL) together with botanists have been discussing changes in Lithuanian names of plants which appear due to changes in Latin taxonomy and giving Lithuanian names to plants which were brought to Lithuania in recent years and which previously did not have Lithuanian names. At the end of 2014 SCLL announced the recommendation *Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų* (In regard to Lithuanian names of decorative plants) comprising standardized Lithuanian names of genera and species of decorative plants.

This paper deals with 417 new names of plant genera, presented in the above mentioned recommendation of SCLL. New names are synchronically researched from the point of view of terminology and word-formation; ways of creation and derivation of Lithuanian neologisms are established; and ways of derivation of the current names of plant genera and names of genera taken from *Lietuvos flora* (Lithuanian flora) are compared.

The sources for the new names of genera of decorative plants included in the SCLL recommendation *Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų* are creation of Lithuanian neologisms, names created by Laurynas Ivinskis and other authors, terminologized names from dialects and borrowing of names from Latin.

Formation of Lithuanian neologisms is the most productive way of naming the genera of decorative plants – such neologisms comprise 58 % of all new names. Neologisms are made using all ways of word-formation in the Lithuanian language: prefixation, suffixation, derivation using inflexional endings and compounding. Suffixation is the most common – suffixal derivatives comprise 71 % of all Lithuanian neologisms. The most productive suffix is *-enis*, *-enė* – it is present in 33.7 % of all suffixal derivatives.

Derivatives created using inflexional endings comprise 15.7 % of all Lithuanian neologisms. Among them the endings *-is* and *-ė* are the most common. There are only two cases of prefixation (with prefixes *po-* and *pro-*). Compounds were slightly less frequent than inflexional ending derivatives; they comprise 12.4 % of all neologisms. The most common second components of compounds are *-palmė* (palm) and *-papartis* (fern), the majority of other compounds also have a name of a plant as the second component.

Plant names from writings of L. Ivinskis and other authors (J. A. Pabrėža, P. Matulionis, J. Fedaravičius) is another productive source for the creation of new names of plant genera. Ivinskis' names taken mainly from *Prigimtūmenė* (Nature) and names of other authors taken from *Lietuviškas botanikos žodynas* (Lithuanian dictionary of botany) comprise about 21 % of all Lithuanian neologisms. The majority of adopted names are names from Ivinskis' writings (18.5 %); less than a half of these names are new names created by Ivinskis, the way of their formation is not clear.

Terminologization of dialect words is the least productive way of the creation of researched names, only 7 terminologized words from dialects were found. Borrowed names of plants comprise only 18 % of all new names; they are morphologically Lithuanized Latin names of plant genera.

The comparison of Lithuanian neologisms with the names of plant genera from *Lietuvos flora* shows that names in both groups were created using the same ways of word-formation: the most productive way is suffixation, the largest number of derivatives have suffixes *-enis*, *-enė*; the least productive way is prefixation; the second most productive way of word-formation for the new names of plant genera from the SCLL recommendation is the derivation using inflexional endings and in *Lietuvos flora* it is compounding. The majority of compounds from *Lietuvos flora* are old folk names and the number of Lithuanian neologisms is small.

The research of other groups of new names shows that the number of borrowed Latin names for decorative plants is similar to the number of borrowings in *Lietuvos flora*, but the number of terminologized words from dialects is a lot smaller. The characteristic feature of the new names of genera of decorative plants is a large number of names adopted from Ivinskis' writings.

Gauta 2015-07-31

Albina Auksoriūtė
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas albinaa@lki.lt